

Trädgård i samklang med naturen

Det finns många fördelar med att inspireras av naturen i trädgården. Det gynnar inte bara den biologiska mångfalden och klimatet – det underlättar även odlandet och skapar förutsättningar för mängder av små hjälpredor på din tomt.

I en naturnära trädgård försöker vi återskapa ett naturligt kretslopp, slita så lite som möjligt på planeten och bjuda in vilda djur och växter. Många arter får allt svårare att hitta lämpliga platser att leva på i det vilda och då kan trädgårdsmiljöer erbjuda en fristad.

Det handlar om att jobba med naturen i stället för mot den. I stället för att köpa produkter som sällan är hållbart producerade nyttjar du det som din trädgård kan erbjuda helt gratis, från jord, vatten och näring till fröer, flis och blomsterpinnar.

Jorden är grunden

Allt i trädgården är beroende av jorden. En bra jord är full av maskar, bakterier, svampar och kryp som är så små att de knappt syns för blotta ögat. Det bästa du kan göra för att jorden ska må bra är att bygga upp den långsamt på ett sätt som påminner om det som sker i en lövskog. Jord du köper i butik innehåller inget liv alls och är för det mesta baserad på torv – en produkt som orsakar stora utsläpp av växthusgaser när den bryts.

→ **Täckodling.** Lägg ett ordentligt lager av löv och gräsklipp runt dina växter. På så sätt håller marken fukt bättre, det blir svårare för oönskade växter att etablera sig och dessutom bidrar du till livsmiljöer åt många av de småkryp som hjälper till att skapa en levande jord. De trivs i det utrymme med mörker, fukt och relativt jämn temperatur som en täckodling skapar. Du matar småkryp och svampar med rester från din trädgård och får som belöning prima jord.

→ **Kompost.** Låt gräsklipp, löv, växtrester och matrester förmultna i en kompost. Denna jord kommer att bli full av liv och en utmärkt grund

för dina odlingar. Försök att variera ingredienserna i komposten genom att blanda gräs, löv och växtrester. Vattna komposten om den blir torr. Avstannar nedbrytningen kan du behöva röra om i kompostmaterialet.

→ **Gör näringsvatten.** Om du behöver tillföra mer näring finns flera metoder som är billiga och bra. Du kan exempelvis göra näringsvatten av brännässlor, vallört eller blandade ogräs. Då lägger du växterna i vatten i en knapp vecka och rör om några gånger. Lösningen kan spädas eller användas som den är beroende på säsong och gröda. Växtresterna kan användas till täckodling eller komposteras.

Blåvinge på ängsvädd.

En trave med döda stockar och grenar ger livsutrymme åt mängder av insekter och andra småkryp.

Återanvänd grenar & kvistar

På samma sätt som gräsklipp, löv och andra mjuka växtdelar återförs till odlingarna kan du använda grenar och kvistar från träd och buskar. Du kan lägga dem i en hög åt igelkottar, groddjur och småfåglar eller bygga ett risstaket som vindskydd och livsmiljö till småkryp. Ett risstaket görs med hjälp av störar som trycks ned djupt i jorden med några decimeters mellanrum. Lägg kvistar och ris i mellanrummet och bygg på höjden mellan störrarna. Enkelt, snyggt och gratis.

Med hjälp av en flismaskin kan grenarna finfördelas så att de kan användas till täckodling, underlag i trädgårdsgångar eller komposter. Det lönar sig att ha en flismaskin av god kvalitet – det kan vara en investering som passar att dela på, kanske med ett par grannar eller din lokala trädgårdsförening.

Grenar, kvistar och slanor är användbara som bottenmaterial i hügelsbäddar, pallkragar och andra upphöjda bäddar. De är också bra till växtstöd, exempelvis odlingstorn till örter, bönor, luktörter och andra ettåriga slingerväxter. Björkris ger stöd åt småplantor och raka årsskott blir utmärkta blompinnar.

ILLUSTRATION JENNIE BERGSTRÖM

Grenar i en grop i marken kan bli ett skyddat hotell för grodor och paddor.

Grodhotell. Grenar kan också användas för att skapa ett grodhotell. Gräv några decimeter djupt. Lägg ned grenar och eventuellt stenar huller om buller i gropen så att det sticker upp en bit över marken. Lägg ett tak av markduk, brädor eller grenar ovanpå, men lämna en öppning så att grodor kan krypa ned bland grenarna. Ovanpå tätskiktet kan du lägga jord eller sand och plantera växter, exempelvis ängsväxter.

Äng och vilda blommor

En blomsteräng är drömmen för många och det går att låta delar av gräsmattan gå i blom och sköta den som en sådan. Ängsytan kan ges vilken form som helst och det ser fint ut att låta den bli som en ö omgiven av klippta gräsytor.

Ängen kommer att ge mat åt en stor mängd insekter som hjälper din trädgård med pollinering, nedbrytning och kontroll av skadeinsekter. Även högre gräs, tistlar, nässlor och andra växter som trivs på näringsrikare mark ger mat åt många småkryp och småfåglar.

→ **Anlägg en äng.** Slå eller klipp gräsmattan i slutet av sommaren eller början av hösten och räfsa bort klippet. På så sätt magras jorden ut efter hand och du gynnar örter som inte klarar av konkurrensen från växter som trivs i näringsrik jord.

En annan metod att skapa en traditionell äng är att ta bort en bit av gräsmattan helt och så ängsfröer. Ängsväxter vill ha det magert så börja med att gräva bort grässvålen och antingen vända den upp och ned eller ta bort den helt. Sedan sår du ängsfrön, gärna på hösten. Det finns många olika blandningar att köpa, men inhemska ängsfröer från svenska odlingar är bäst för den biologiska mångfalden och ökar chansen att ängsväxterna verkligen klarar sig. En hel del så kallade ängsfröpåsar innehåller nämligen helt andra växter.

→ **Några typiska ängsväxter:** käringtand, liten blåklocka, gråfibbla, gulmåra, rödklöver, svartkämpar, gullviva, backtimjan, prästkrage och ängs- och höskallra.

→ **Så vilda växter.** I din närnatur finns troligen vilda växter som kan passa i din trädgård. Notera deras blommor, växtsätt och växtplats under vår och sommar. Några veckor efter blomningen kan du återvända och skörda frön. Ta maximalt 10 procent av fröna i ett bestånd och kontrollera att det inte är en fridlyst växt eller att platsen har förbud mot fröplockning. Det gäller vissa nationalparker och naturreservat.

Så de insamlade fröerna i krukor för att plantera ut dem när de fått blad och rötter eller sprid ut dem direkt på blottad jord. Täck med lite jord och vattna den första tiden. Snart har du gratis, ekologiska och närproducerade växter som är bra för den biologiska mångfalden.

FOTO ISTOCK

Gullviva är en tidigblommande ängsväxt.

Ett bihotell där vilda bin lagt ägg och murat igen öppningarna.

Bjud in småkrypen

Tänk på att ta in växter i trädgården som blommar från tidig vår till sen höst. Då ser du till att fjärilar, humlor, blomflugor och andra pollinerande insekter har något att äta hela säsongen.

→ **Gynna vildbin.** De effektivaste pollinatörerna är humlor och andra vildbin. De kan lockas till trädgården med rik blomning och bostäder. Bihotell placeras soligt, men inte i söderläge. Hålen ska vara 2–10 mm breda, så djupa som möjligt och ha en bakre vägg.

Det är bara ungefär en tredjedel av Sveriges vildbiarter som kan bo i bihotell, resten bygger bon i marken eller i en sandbädd. Sandbäddar bör placeras på en solig plats, gärna sluttande åt söder. Till en sandbädd duger vanlig sandlådesand. Sanden bör vara en halvmeter djup och gärna några meter bred.

→ **Damm.** En damm lockar mängder av vattenlevande småkryp och ger groddjur och fåglar viktig tillgång till vatten. Även en liten damm, exempelvis en nedgrävd balja, gör skillnad.

Det vanligaste är att använda dammduk som placeras i en grävd grop, men man kan även täta botten med lera. Se gärna till att dammen får lite olika djup med grunda områden åt norr. Dessa blir tidigt uppvärmda på våren och då bra tillhåll för groddjur. Fyll på med regnvatten och plantera helst inhemska undervattensväxter, flytande växter och strandväxter för att skapa en bra livsmiljö. Det behövs ingen pump, men du kan behöva rensa i växtligheten ibland för att dammen inte ska växa igen.

Träd och buskar

Träd och buskar är toppen för att gynna djurlivet. De är bostäder, restauranger och livsmiljöer i ett. Fler träd och buskar ger också mer löv som kan användas till täckodling, kompostering och lövmull. Cirkeln sluts.

→ **Viktigt med ved.** Ju äldre dina träd eller buskar är, desto värdefullare är de för den biologiska mångfalden. Många insekter behöver död ved när de är larver. Om du blir tvungen att ta ner träd eller grenar – lämna kvar dem i trädgården! Låt höga och låga stubbar stå kvar. Gör en ved- eller stockhög, ett risstaket eller bihotell.

→ **Fågelholkar.** Det råder bostadsbrist för landets fåglar, så sätt gärna upp fågelholkar i träden.

→ **Inhemska arter.** Om du vill gynna den biologiska mångfalden maximalt är det bäst att välja inhemska arter som sälg, hägg, hagtorn, rönn, oxel, hassel, måbär, krusbär, hallon och vinbär. Även fruktträd uppskattas av exempelvis vildbin.

Skapa skogsbryn

Skogsbryn innehåller växter i olika höjd, från örter och lägre buskar till högre buskar och mindre träd i bakkanten innan skogens höga träd tar vid. Brynmiljöer blommar ofta rikligt på våren och ger bär på hösten.

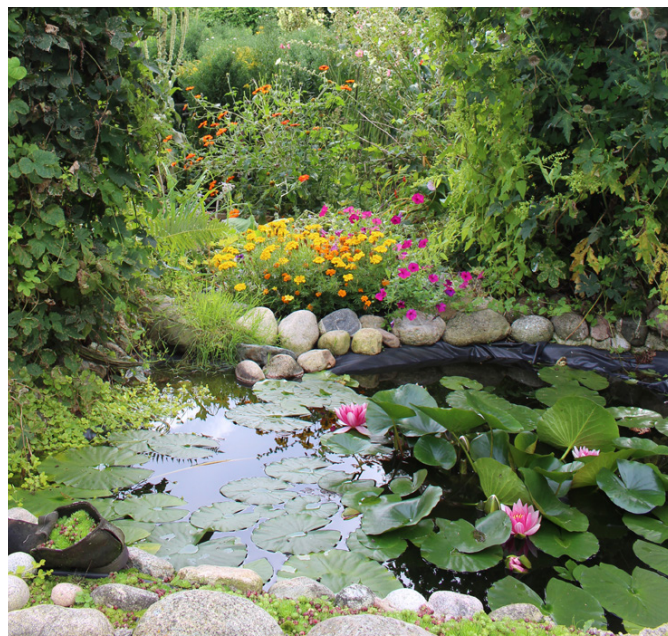

FOTO KERSTIN HOLMBERG

Vatten i trädgården är värdefullt för mängder av insekter, fåglar, salamandrar och andra groddjur.

Att efterlikna skogsbryn i trädgården skapar ett behagligt mikroklimat och vindskydd, vilket många småkryp uppskattar.

Brynmiljön ger plats för många arter. En del lever under det skyddande växtlagret närmast jorden, andra på höga stälkar, i buskar eller i trädkronorna. Vissa lever stora delar av sina liv i trädens ved eller gömmer sig i springor i barken. Bryn är också bra tillhåll för småfåglar som söker mat, skydd eller platser för att bygga sina bon.

→ **Trädgårdsbryn.** Vare sig du odlar i en villaträdgård, bostadsgård eller kolonilott kan du skapa en brynmiljö genom att tänka i nivåer och samplantera krypande, lågväxande och höga örter med buskar och träd. Exempelvis kan du plantera ett lägre buskage framför en häck och plantera perenner och vårlökar i kanten av buskaget.

LÄS MER

I dessa faktablad hittar du fler råd för en naturnära trädgård.

Nr 3 Kompost

Nr 6 Marktäckning

Nr 7 Gröngödsling

Nr 27 Gödsling med urin

Nr 45 Odlar vilda växter i trädgården

